

El final de la violència.

Is 19,16-25: Israel, el mediador del Senyor per posar fi a la violència

Francesc RAMIS

El fruit de la justícia serà la pau
(Is 32,17)

L'enfrontament entre els grans imperis entintà de sang la història del Pròxim Orient i tenyí de dol moltes pàgines de l'AT. L'Esclatura també mostra com els imperis orientals sovint oprimiren Israel. Igualment, l'antiga aliança assenyala els enfrontaments de la comunitat jueva en el si de la Ciutat Santa: la persecució dels jueus hel-lenitzats contra la comunitat jueva feel al Senyor. Davant el terror incessant provocat per la guerra, cal fer-se una pregunta: acabarà qualque dia la violència?¹

El llibre d'Isaïes ofereix una resposta esperançada: al final dels temps acabarà la violència perquè el projecte de Déu triomfarà sobre les insí-

1. Sobre la violència i el final d'aquesta en el llibre d'Isaïes: J. S. CROATTO, «Economía y Poder en Isaías 1-39», *RIBLA* 30 (1998) 43-54; J. HANCCO – M. ORELLANA, «La espada de Dios: Una perspectiva de la función e interpretación de “la espada de YHWH” en Isaías», *Theo* 14 (1999) 122-53; W. L. HOLLADAY, «Text, Structure, and Irony in the Poem on the Fall of the Tyrant, Isaiah 14», *CBQ* 61 (1999) 633-45; J. W. OLLEY, «No peace in a book of Consolation. A framework for the book of Isaiah?», *VT* 49 (1999) 351-70.; G. CASTELLO, «Sion e la pace universale», *PdV* 44 (1999) 20-26; R. W. MOBERLY, «Whose Justice? Wich righteousness? The interpretation of Isaiah v 16», *VT* 51 (2001) 55-68; R. HURLEY, «Le Seigneur endureit le coeur d'Israel?: L'ironie d'Isaïe 6,9-10», *Theoforum* 32 (2001) 23-43; Y. MUFFS, «Agent of the Lord, Warrior for the People», *Brev* 18 (2002) 20-27; M. GRAY, «La búsqueda de la justicia con reconciliación: La retórica de Isaías 58,6-10», *RevistB* 65 (2003) 41-62; W. S. MORROW, «Comfort for Jerusalem: the Second Isaiah as Counselor to Refugees», *BTB* 34 (2004) 80-86; P. BEN SMITH, «Appetite for Destruction. A Note on Is 28:8a», *BN* 111 (2002) 44-47; H. HAGELIA, «A Crescendo of Universalism. An Exegesis of Isa 9:16-25», *SEA* 70 (2005) 73-88; F. RAMIS, *Isaías* 1-39, Bilbao 2006, pp. 197-200.

dies del mal (Is 66,18-23). En aquest sentit, el contingut d'Is 19,16-25 emfatitza el final de la violència entre els israelites (Is 19,16-22); a la vegada que palesa com Israel, convertit, esdevindrà la mediació divina per establir la pau entre les nacions, simbolitzades amb la menció d'Assíria i Egipte (Is 19,23-25). Amb la intenció d'afirmar la derrota de la violència i el naixement de la pau definitiva comentam Is 19,16-25. Començam presentant-ne la traducció i la crítica textual. Després situam Is 19,16-25 en el conjunt del llibre d'Isaïes. Seguidament exposam l'estructura literària d'Is 19,16-25. A continuació al·ludim a la història de la redacció de Is 19,16-25. Acte seguit oferim la síntesi històrica i teològica del contingut d'Is 19,16-25. Finalment presentam la conclusió del nostre treball.

1. TRADUCCIÓ I CRÍTICA TEXTUAL: IS 19,16-25

Presentam el text amb la traducció de la BCI (Bíblia Catalana Interconfessional) i feim constar, amb nota a peu de pàgina, les apreciacions de la crítica textual. Igualment assenyalam les interpretacions d'Is 19,16-25 realitzades per la Septuaginta, la Vulgata i el Targum.

Vindrà un dia que els egipcis tremolaran con les dones, esporuguits de veure que els amenaça² la mà del Senyor de l'univers. El país de Judà serà el terror³ d'Egipte. Tothom qui en parlarà tremolarà de por, pensant en allò que el Senyor de l'univers té decidit contra Egipte.⁴

Aquell dia es parlarà la llengua hebrea en cinc ciutats d'Egipte, i totes cinc estaran lligades per jurament al Senyor de l'univers. Una d'elles es dirà Iraherses.⁵

Aquell dia, al mig del país d'Egipte hi haurà un altar dedicat al Senyor, i a la frontera hi haurà una pedra erigida en honor d'ell. Serà un senyal i un testimoni que el Senyor de l'univers és present en el país d'Egipte. Quan els egipcis⁶ demanaran auxili al Senyor contra els opressors,⁷ ell els enviarà un salvador que els defensarà⁸ i els alliberarà.

2. *Hifil*, participi masculí singular, vegeu Is 10,15; 11,15; 13,2; 19,16; *Polel*: Is 10,32.

3. *Hâpax*, mot femení.

4. El terme «Egipte» no apareix en el TM, LXX, V.

5. Lisowsky; L. ALONSO, *Diccionario Bíblico Hebreo-Español*, Madrid 1994, p. 212.

6. El terme «egipcis» no apareix en TM, LXX, V.

7. Participi masculí singular d'«oprimir»: Jt 2,18; 6,9; Is 19,20; Jr 30,20.

8. *Qal*, «defensar».

Aquell dia el Senyor es revelarà als egipcis, i ells el reconeixeran i l'adoraran, li oferiran sacrificis i li presentaran ofrenes, li faran promeses i les compliran. El Senyor, que haurà ferit greument els egipcis, tot d'una⁹ els curarà. Ells es convertiran al Senyor, que escoltarà els seus precis i els alleugerirà.

Aquell dia una ruta unirà Egipte amb Assíria. Els assiris aniran a Egipte i els egipcis viatjaran a Assíria. Uns i altres adoraran el Senyor.

Aquell dia, al costat d'Egipte i Assíria hi haurà Israel, com una benedicció en el cor de la terra. El Senyor de l'univers els beneirà¹⁰ amb aquestes paraules: «Beneït sigui Egipte, el meu poble; beneïda sigui Assíria, obra de les meves mans; beneït sigui Israel, la meua possessió.»

La Septuaginta confereix un to messiànic en Is 19,16-25; la traducció de 19,20 diu: «i els enviarà el Senyor *un home* que els salvarà, els jutjarà i els salvarà.»¹¹ L'afirmació de la LXX referent a la vinguda d'un home com a mitjancer de la salvació evoca l'arribada del Messies que restablirà l'ordre «molt bo» (vegeu Gn 1,31) que Déu implantà per tota la creació a l'inici dels temps. La Vulgata no presenta la paraula «home», i tradueix: «i els enviarà un salvador i un redemptor que els alliberarà»¹² (Is 19,20).¹³

El targum, en lloc de referir-se a la ciutat d'«Iraheres» (Is 19,18), «Heliòpolis», centre religiós del Baix Egipte, coneix la ciutat amb el nom de «Bet xemeix».¹⁴ Molt més important és la transmutació que opera el targum respecte de les relacions entre Egipte, Assíria i Israel. El text recalca el combat entre els assiris i els egipcis, per mostrar com el resultat d'aquestes lluites consistirà en el servei que els egipcis rebran als assiris. Israel esdevindrà el mitjancer entre Egipte i Assíria, però la benedicció sols recaurà sobre Israel: «Diu el Senyor: “Beneït sigui el meu poble, que vaig treure d'Egipte. Perquè han pecat contra mi els he desterrats a

9. Dos infinitius absoluts seguits que indiquen la quasi simultaneïtat de dues accions: el Senyor «fereix i cura»; també es podria entendre la *w* com la partícula que introdueix una subordinada final «fereix a fi de curar»; P. JOUON, *Grammaire de l'Hébreu Biblique*, Roma 1985, p. 123m.

10. *Piel* perfet tercera persona masculina singular amb sufix de tercera persona masculina singular.

11. «*apostelei autois kurios andropon, os sosei autous, krinon sosei autous*»; it: «*mittet eis hominem*».

12. «*et mittet eis salvatorem et propugnatorem qui liberet eos*».

13. Vegeu A. VAN DER KOOLIJ, «Zur Theologie des Jesajabuches in der Septuaginta», en R. MOSIS (ed.), *Gesammelte zum Alten Testament*, Würzburg 1999, pp. 9-25.

14. El targum recorre a la paronomàsia per interpretar el terme «sol». La raó d'aquesta interpretació es dedueix del context: es tracta d'Heliòpolis, la Ciutat del Sol a Egipte, on va fugir el gran sacerdot Onies (s. II aC) per fundar un centre cultural dedicat a Jahvè; aquest lloc fou destruït cap a l'any 73 dC. Vegeu J. RIBERA, *El Targum de Isaiás*, València 1988, pp. 118-120.

Assíria, però ara que s'han penedit són anomenats el meu poble, la meva heretat, Israel".» La lectura del targum no considera la concòrdia que es produirà al final dels temps entre les potències violentes; sinó que emfatitza la derrota dels egipcis i els presenta sotmesos a l'esclavatge assiri; sols Israel és contemplat com a Poble de Déu.

2. SITUACIÓ DEL TEXT EN EL CONJUNT DEL LLIBRE D'ISAÏES

La lectura del llibre d'Isaïes descriu el procés de conversió del poble hebreu, a la vegada que explicita com, al final dels temps, totes les nacions es dirigiran a Jerusalem per adorar el Senyor, atretes pel testimoni d'Israel, que revelarà la glòria de Déu enmig de les nacions. El pròleg remarca la malvestat del poble, representada per la celebració d'un culte insuportable per Déu (Is 1,10-20). El cos del llibre descriu, entre molts altres temes, com el Senyor transforma el poble idòlatra en la comunitat que proclama la glòria de Déu (vegeu Is 43,1-7). Finalment, l'epíleg assenjala com el poble renovat atreu totes les nacions a la Ciutat Santa per a retre culte al Senyor (Is 66,18-23).

La perícope d'Is 19,16-25 figura dins la secció dels oracles contra les nacions (Is 13,1-23,18). La secció comença quan el Senyor es dirigeix contra Babilònia (Is 13,1-22), ridiculitza el seu rei (Is 14,3-20a) i proclama el final de l'imperi (Is 14,20b-23). Després, el Senyor envesteix contra Assíria (Is 14,24-27), Filistea (Is 14,28-32), Moab (Is 15,1-16,14), Damasc (Is 17,1-3) i anuncia el desastre de Judà (Is 17,4-6.9-13). Igualment el Senyor arremet contra Etiòpia (Is 18,1-7) i Egipte (Is 19,1-15). Preveu la derrota d'Egipte (Is 20,1-6) i la caiguda de Babilònia (Is 21,1-10), fustiga Duma (Is 21,11-12) i Aràbia (Is 21,13-17). En el si dels oracles, el text assenjala com el Senyor denuncia la idolatria de Jerusalem (Is 22,1-14) i les arbitriarietats del majordom Xebnà (Is 22,15-23), i declara, metafòricament, el final de Judà (Is 22,24-25). Finalment, el Senyor indica el proper desastre que assolirà Tir i Sidó (Is 23,1-18a).

Escampats entre les invectives contra les nacions apareixen cinc fragments plens d'esperança. En el si de l'oracle contra Babilònia, el Senyor anuncia que restablirà Israel dins la seva terra, i recalca com el poble de Déu captivarà els qui abans el deportaren (Is 14,1-2). Dins l'oracle contra Moab apareix l'amor del Senyor pel seu poble: Déu consolidarà la tenda de David (Is 16,5). A l'interior de l'oracle contra Judà s'anuncia l'arribada del dia en què l'home abandonarà la idolatria i girarà la vista vers el Senyor (Is 17,7-8), i al final de l'oracle apareix la derrota dels opressors del poble de Déu (Is 17,12-14). Enmig del desastre anunciat contra Etiòpia,

Egipte, Assíria i Babilònia, el contingut d'Is 19,16-25 palesa la conversió d'Egipte i Babilònia, a la vegada que destaca com Israel esdevindrà el pont d'unió entre la potència del Nil i l'empori de l'Eufrates (Is 19,16-25), també anuncia com els tres reialmes (Egipte, Babilònia, Israel) es convertiran en el poble del Senyor (Is 19,25).

Cal notar una característica literària en el conjunt dels oracles contra les nacions (Is 13-23). El grup dels oracles apareix sota la textura poètica, però hi afloren també tres fragments rellevants en prosa: Is 14,1-2; 18,7; 19,16-25, que mostren el triomf d'Israel a la vegada que contempen com les nacions paganes s'afegeixen al poble de Déu.¹⁵ El primer (Is 14,1-2) mostra la pietat del Senyor envers el seu poble, i descriu com els estrangers s'integren en la comunitat del Senyor. El segon (Is 18,7) assenyala com els egipcis adoren Jahvè a la muntanya de Sió. El contingut del tercer (Is 19,16-25) respon a la mateixa perspectiva dels altres dos: Israel es converteix en la mediació divina que propicia la reconciliació entre Egipte i Assíria, a la vegada que manifesta com ambdues potències, juntament amb Israel, rebran la benedicció de Déu. En aquest sentit, la prosa d'Is 19,16-25 prefigura, de manera sintètica, el compliment del projecte de Déu, descrit en l'epíleg del llibre (Is 66,18-23), també en prosa, on s'afirma que el Senyor reunirà Israel i totes les nacions a Jerusalem perquè puguin contemplar la glòria divina. Per tant, dins els oracles contra les nacions, on es fustiga la prepotència d'algunes nacions, els tres fragments esmentats (Is 14,1-2; 18,7; 19,16-25) al·ludeixen al triomf dels designis de Déu, així com remarquen el final de la violència i preludeixen la concòrdia entre les nacions al final del temps (Is 66,18-23).

El text objecte del nostre estudi constitueix un brot d'esperança enmig de la duresa dels oracles contra les nacions. Egipte, l'antic esclavitzador d'Israel (Ex 1,8-22), fustigat en els oracles contra les nacions (Is 19,1-15; 20,1-6), rep la benedicció i esdevé poble de Déu (Is 19,25b). Assíria, l'enemic terrible de Judà en l'època d'Ezequies (Is 36-37), maleïda abans en els oracles contra les nacions (Is 14,24-27), és reconeguda ara com l'obra nascuda de les mans de Déu (Is 19,25c). Israel, de qui la profecia d'Isaïes ha anunciat quasi l'anorreament (Is 17,4-6), recobra el títol d'heretat del Senyor (Is 19,25d). En definitiva, el contingut d'Is 19,16-25 albira per als darrers temps el final de la violència entre las nacions, a la vegada que constitueix en poble de Déu les potències enfrontades abans; i, com dèiem en el paràgraf anterior, preludeix el contingut de l'epíleg (Is 66,18-23).

15. Altres fragments en prosa: Is 14,3; 16,13-14; 17,7-8; 18,7; 21,16-17; 22,24-25; 23,15.17-18.

3. ESTRUCTURA D'IS 19,16-25

L'estructura d'una obra literària és el pentagrama amb què es revesteix el text per a interpretar-lo amb els instruments de la raó, la sensibilitat, la intuïció i la creativitat. Per tal d'establir l'estructura d'Is 19,16-25 considerem tres criteris complementaris: les anotacions, “ֿ (setumà) del TM (Text Masorètic);¹⁶ el contingut temàtic, i les sis vegades que apareix la locució «en aquell dia» (וְהָיָה בַּיּוֹם) (Is 19,16.18.19.21.23.24).¹⁷ Mitjançant els tres criteris esmentats estructuram el missatge de Is 19,16-25 en cinc seccions.

a) Is 19,16-17: Mostra com «en aquell dia» el Senyor aterrirà Egipte emprant com a mediació el país de Judà.

b) Is 19,18: Descriu com «en aquell dia» hi haurà cinc ciutats d'Egipte que parlaran la llengua de Canaan i juraran pel nom del Senyor.

c) Is 19,19-20: Assenyala com «en aquell dia» hi haurà un altar i una estela com a signe de la presència del Senyor a Egipte; i, a més, quan els egipcis clamin, el Senyor els enviarà un salvador.

d) Is 19,21-22: «En aquell dia» el Senyor es revelarà als egipcis i ells l'adoraran. El Senyor ferirà els egipcis per curar-los després.

e) Is 19,23-25:¹⁸ Apunta que «en aquell dia» hi haurà un camí entre Egipte i Assíria i ambdós imperis adoraran el Senyor. Igualment revela com «en aquell dia» Israel serà el tercer entre Egipte i Assíria: Egipte serà el poble de Déu, Assíria, l'obra de les seves mans, i Israel, l'heretat del Senyor.

La locució «en aquell dia» confereix el to apocalíptic en Is 19,16-25. L'expressió «en aquell dia» (*bywm hhw*), en el conjunt Is 40-66 apareix sols una vegada (Is 52,6) per afirmar que arribarà «el dia» en què el poble reconeixerà que és el Senyor qui li ha parlat durant la història; totes les altres recurrències pertanyen a Is 1-39.¹⁹ El «Primer Isaïes» situa, encara que no sempre,²⁰ l'expressió «en aquell dia» en contextos que afirmen la

16. Per a copsar la importància de la subdivisió textual anotada en el TM, consultau: M. C. A. KORPEL – J. C. DE MOOR, *The Structure of Classical Hebrew Poetry: Isaiah 40-55*, Leiden 1998, pp. 1-16. Is 19,16-24: 16-17 ֿ; 18 ֿ; 19-23 ֿ; 24 ֿ. Hem donat preferència dins Is 19,19-23 a la locució del text hebreu en lloc de l'anotació del TM ֿ.

17. Is 19,16.18.19.21.24.

18. Per a entendre com una sola perícopa el contingut de Is 19,16-25, hem unit les dues mencions de la locució «en aquell dia» (*bywm hhw*) (Is 19,23.24), sense considerar la divisió que presenta el TM (s) entre Is 19,23 i Is 19,24.

19. Is 2,11.20; 3,7.18; 4,1.2; 7,18.21.23; 10,20.27; 11,10.11; 12,1.4; 17,4.7.9; 19,16.18.19.21.23.24; 20,6; 22,8.12.20.25; 23,15; 24,21; 25,9; 26,1; 27,1.2.12.13; 28,5; 29,18; 30,23; 31,7.

20. Is 5,30; 7,20; 17,4; 20,6; 22,8; 22,12.20.

victòria del projecte de Déu,²¹ o que emfatitzen l'anorreament dels perversos.²² Des d'aquesta perspectiva podem copsar, de bell nou, com el contingut d'Is 19,16-25 constitueix un preludi de la perícope final de l'epíleg, on es manifesta el triomf del projecte del Senyor (Is 66,18-23), i s'emfatitza l'aniquilació dels idòlatres (Is 66,24).

4. ASSAIG SOBRE LA HISTÒRIA DE LA REDACCIÓ D'IS 19,16-25

A partir de les sis vegades que apareix la locució «en aquell dia» hem estructurat Is 19,16-25 en cinc fragments menors.²³ La història de la redacció d'Is 19,16-25 és complexa. Les sis addicions, encapçalades amb l'expressió «en aquell dia», matisen i desenvolupen el contingut de l'oracle contra Egipte (Is 19,1-15), pronunciat just abans. L'oracle, en síntesi, mostra com el Senyor penetrarà dins Egipte i farà tremolar tots els seus ídols; provocarà l'enfrontament entre els mateixos egipcis; entregará Egipte en mans d'un amo despòtic; i, com a conseqüència de la intervenció divina, Egipte es marcarà; finalment l'acció del Senyor manifestarà la falta de seny dels prínceps de Tanis i Memfis i provocarà que es torcin els plans dels habitants del país del Nil.

La desgràcia d'Egipte relatada en Is 19,1-15 pot evocar, des de la perspectiva històrica, diversos episodis. L'amo violent i el rei despòtic als quals sotmet el Senyor el país del Nil poden al·ludir als assiris Esarhadon (680-669 aC), que envaí Egipte i saquejà Tebes (663 aC), o a Assurbanipal (668-627 aC), que va combatre contra la potència del Nil. Igualment, pot revelar la identitat del babiloni Nabucodonosor II (605-562 aC) quan envaí Egipte (568 aC), o la personalitat del persa Cambises (530-522 aC) quan conquistà Egipte (525 aC). El contingut d'Is 19,1-15 constitueix, segurament, una relectura teològica dels esdeveniments històrics, realitzada a finals del període persa o als inicis de l'època hel·lenística, amb la intenció de manifestar la senyoria del Senyor per intervenir dins la història a fi de desbaratar els projectes dels idòlatres.

Els oracles contra les nacions no foren escrits per a allisonar les potències orientals, sinó per a advertir Israel contra el perill de la idolatria. En aquest sentit, el text constitueix una advertència contra els jueus impius, habitants de Jerusalem entre les acaballes del període persa i el

21. Is 2,2.11b.17b; 4,2; 7,21; 10,20.27; 11,10.11; 12,1.4; 17,7; 19,18.19.21.23.24; 25,9; 26,1; 27,2; 27,12b.13; 28,5; 29,18; 30,23; 31,7; 52,6.

22. Is 2,11a.17a.20; 3,7.18; 4,1; 5,30; 7,18.23; 17,8; 19,16; 22,25; 23,15; 24,21; 27,1; 27,12a.

23. Is 19,16-17.18.19-20.21-22.23-25.

començament de l'hel·lenístic, amb l'intent que rebutgin la idolatria i que es converteixin al Senyor.

Un cop redactat l'oracle contra Egipte (Is 19,1-15), un comentarista o bé diversos autors hi afegiren les sis addicions en prosa contingudes en Is 19,16-25; ho feren, segurament, amb la intenció de desenvolupar i adaptar el contingut teològic de l'oracle a la situació de Jerusalem durant l'època hel·lenística.

Respecte a l'origen de les sis addicions, podem observar que abracen quatre contextos. El primer pot evocar la repercussió que tingué per a Israel la confrontació entre el país del Nil i les potències mesopotàmiques durant el període hel·lenístic, concretament entre els Ptolemeus i Selèucides durant el segle III aC. El segon context pot al·ludir a la situació convulsa que es donava a Jerusalem, durant el període hel·lenístic, per part dels jueus pagantzats contra els qui mantenien la fidelitat als preceptes del Senyor. El tercer context porta a la memòria el proselitisme de les comunitats jueves de la diàspora envers els pagans. Finalment, el quart al·ludeix al triomf del projecte de Déu, gràcies al qual totes les nacions, al final dels temps, adoraran el Senyor. Vegem succintament els contextos en relació amb les sis addicions.

4.1. *Primer context: la victòria de Judà sobre Egipte (Is 19,16-17)*

La primera de les addicions (Is 19,16-17), que sembla també la més antiga, amplia i matisa el contingut d'Is 19,12, on apareix l'envestida del Senyor contra Egipte; però Is 19,16-17 interpreta el càstig contra Egipte d'una manera favorable a Judà, quan afirma que Judà aterrirà el país del Nil. No consta dins la història cap ocasió en què Judà hagi sotmès Egipte. Hem de recordar que la perspectiva simbòlica del llibre d'Isaïes percep darrere la imatge de las nacions hostils a Israel (vegeu Is 13-23) la metàfora dels jueus perversos que menyspreen la comunitat jueva feel al Senyor; la comunitat feel apareix sota la simbologia de Judà convertida als preceptes de Déu.

Des de la perspectiva metafòrica, el text revela com els jueus pietosos esperen que Déu castigui els jueus malvats; d'aquí que Is 19,17 manifesti que «el país de Judà serà el terror d'Egipte»; és a dir, els jueus pietosos, simbolitzats sota el mot "Judà" i al·ludits mitjançant l'expressió «la mà del Senyor de l'univers» (Is 19,16), derrotaran Egipte, metàfora dels jueus abjectes, representats darrere la simbologia del país del Nil.²⁴ L'addició

24. Descripció de l'hostilitat entre els jueus piadosos i els pagantzats a Jerusalem durant els inicis del període hel·lenístic: R. ALBERTZ, *Historia de la religión de Israel en tiempos del Antiguo Testamento*, Madrid 1999, pp. 729-835.

indica com al final dels temps, «en aquell dia», quan assoleixi la victòria el projecte de Déu, la fidelitat dels jueus pietosos (vegeu Is 66,18-23) s'imposarà sobre la idolatria dels malvats (vegeu Is 66,24).

4.2. Segon context: La comunitat hebrea habita Egipte: Is 19,18-20

El contingut d'Is 19,18-20a al·ludeix al desenvolupament de la diàspora jueva i simbolitza també el proselitisme dels jueus entre els pagans. Dins Egipte, terra pagana, hi haurà cinc ciutats que parlaran la llengua de Canaan,²⁵ és a dir, habitades per comunitats hebrees. Destacarà una estela dedicada al Senyor vora la frontera; l'estela no és un indicador de les llindes d'Egipte, al·ludeix a una representació simbòlica de Jahvè.²⁶ Si contemplem la simbologia del text, la referència a Egipte revela la situació dels jueus paganitzats, que, havent sentit parlar la llengua de Canaan i percebut l'estela, metàfora del testimoni dels jueus pietosos, adquiriran les condicions que els permetran de convertir-se.

El contingut simbòlic d'Is 19,20b possibilita dues interpretacions. La primera pot fer referència a la situació dels jueus oprimits: si en alguna ocasió el grup dels jueus perversos de Jerusalem, simbolitzats per Egipte, persegueixen els jueus piadosos, amagats sota la metàfora de Judà, el Senyor, havent escoltat el clam dels seus fidels, els enviarà un salvador; així, el text assegura la pervivència d'una resta fidel al Senyor. La segona lectura pot constituir una referència als jueus perversos quan perceben la influència de la comunitat piadosa, simbolitzada sota la parla de Canaan i la presència de l'estela, clamaran ajuda al Senyor i Déu els enviarà un salvador.

Conjuminant les dues interpretacions, el contingut d'Is 19,20b revelaria la salvació de tot el poble hebreu que, un cop redimit, manifestaria la glòria de Déu i atrauria totes les nacions a Jerusalem per adorar el Senyor (Is 66,18-23). En definitiva, Is 19,20b evoca el final dels temps, «en aquell dia», quan tot Israel juntament amb les nacions experimentarà la salvació.²⁷

25. Les cinc ciutats on es parlarà la llengua hebrea poden al·ludir a: 1) Tafnes o Baal Safà, anomenada després Dafne (Tell Defne) (Jr 2,16; 43,7; 44,1); 2) Migdol (Jr 44,1; 46,14; Ez 29,10; 30,6). 3) Memfis (Jr 44,1). 4) Heliòpolis (Jr 43,13). 5) Patros (Is 11,11; Jr 44,1.15). Vegeu J. BLENKINSOPP, *Isaiah 1-39*, New York, NY, 2000, p. 318.

26. Cal recordar que els monòlits culturals estaven prohibits per l'ortodòxia deuteronomica (Dt 7,5; 12,3; 16,22), prohibició reiterada per Jeremies (Jr 43,13); però a Egipte les normes de la Llei es practicaven amb menys rigor que a Palestina; concretament Jr 44,15-19 afirma que les dones hebrees, a Egipte, oferien coques a la Reina del Cel que contenien l'encuny de la deessa.

27. La Carta als Romans explica, des de la perspectiva cristiana, la salvació de tot el poble jueu: Rm 9,1-11,32.

4.3. Tercer context: La conversió d'Egipte (Is 19,21-22)

El missatge d'Is 19,21-22 mostra com el Senyor no desempararà els egipcis, símbol dels israelites perversos, sinó que se'ls manifestarà i ells el reconeixeran. Els israelites paganitzats, quan hagin reconegut el Senyor, li oferiran sacrificis i li presentaran ofrenes (Is 19,21). És important notar la manera en què el Senyor durà a terme la conversió d'Egipte: «El Senyor, que haurà ferit greument els egipcis, ara els curarà»; un cop esdevinguda l'acció divina sobre Egipte, símbol dels israelites infeels, els egipcis es convertiran al Senyor (Is 19,22).

La intervenció del Senyor, per la qual fereix algú perquè es converteixi, apareix en el relat de les plagues (Ex 7,1-10,29). El Senyor farà que el faraó es negui a deixar sortir els hebreus esclavitzats. Després, Déu desplegarà el seu poder contra Egipte a fi que la potència del Nil es decideixi a alliberar els hebreus de la servitud. Com a conseqüència de la intervenció divina, que fereix Egipte i allibera els hebreus, els egipcis, símbol dels jueus perversos, podran reconèixer que tan sols el Senyor és Déu ('ny yhw^h)²⁸ (Ex 7,1-5).

L'afirmació per la qual Déu fereix amb l'objectiu de després curar, a fi que el reconeixin com l'únic Senyor del món i de la història, apareix també, d'una manera més clara que en el relat de les plagues, en el Càntic de Moisès (Dt 32,39), en la profecia d'Osees (Os 6,1) i en el llibre d'Isaïes (Is 57,17-19).²⁹

El càntic de Moisès (Dt 32,1-44) comença expressant com el poble hebreu, la raça forassenyada, ha menyspreat el Senyor, la Roca que salva, i s'ha entregat a les roques inútils, metàfora de la falsedat dels ídols (Dt 32,1-35). Després, el poema descriu com el Senyor es burlarà del poble pervers, a la vegada que remarca com finalment el perdonarà. Dins el context que relata com Déu fustigarà el poble i després el perdonarà, apareix la frase «jo fereixo i curo les ferides» (Dt 32,39b). La intenció de l'afirmació divina no és arbitrària, està destinada a l'objectiu que el poble pecador el reconeixi com l'únic Déu (Dt 32,39a). Cal notar que la intenció divina és la mateixa que manifesta l'empresa contra els egipcis, on

28. La locució apareix de forma semblant en el llibre d'Isaïes quan el Senyor actua dins la història a favor del poble, a fi que la comunitat reconeixi que només Ell és Déu (vegeu Is 43,10.11.12.15.25); la locució figura expressament ('ny yhw^h) quan el Senyor revela la seva exclusiva divinitat davant les nacions (vegeu Is 45,18.19.21), utilitzant una expressió sinònima ('ny-'l) (vegeu Is 45,22).

29. Cal notar que el verb «ferir» és expressat per mitjà de mots hebreus diferents en Dt 32,39; Is 19,22; Is 57,17 i Os 6,1.

Déu desitjava també que els egipcis el reconeguessin com l'únic Déu (Ex 7,5). El Càntic fou escrit perquè el poble hebreu reconegués la intervenció de Déu dins la història en favor de la seva comunitat; el Càntic albira també la conversió del poble pervers.

El poema contingut en el llibre d'Osees (Os 6,1-6) ridiculitza el fals penediment del poble. Els israelites, amb la seva conducta, han abandonat els preceptes de Déu. El Senyor desitja que reconeixin la seva divinitat exclusiva i que posin en pràctica la misericòrdia; fins ara els hebreus s'han limitat a oferir sacrificis culturals i holocausts, descuidant la vivència de la justícia (Os 6,6). La falsa confiança en el Senyor, pròpia del clan dels perversos, expressada amb un toc d'ironia, apareix sota la frase: «Ell, que ens ha trossejat, ens curarà» (Os 6,1). El Senyor es burla de l'afirmació del poble pecador, però el text remarca com els jueus pèrfids coneixen el mode d'intervenció divina perquè els pecadors tornin al Senyor: «trosseja [...] i després cura».³⁰ El Senyor, indignat davant la burla dels pecadors, decideix d'exterminar-los perquè la senyoria divina sobre la història resplendeixi (Os 6,5). En síntesi, el text d'Osees remarca la malvestat dels jueus perversos que, coneixent la capacitat de Déu per a actuar dins la història, es burlen de la divinitat (vegeu Sl 14,1).³¹

El contingut d'Is 57,17-19 està emmarcat dins el poema que explicita el consol de Déu envers el seu poble (Is 57,14-21). El Senyor es va enfurismar per la malvestat del poble i per això el va castigar, però ara ha pres la decisió de curar-lo. En definitiva, després de ferir-lo es disposa a curar-lo i a sanar-lo. El Senyor sempre roman vora els homes desfets i enfonsats, metàfora dels israelites feels que observen els preceptes del Senyor (Is 57,15); el poble pervers contra el qual el Senyor s'enutja constitueix el símbol dels hebreus perversos burletes de la resta feel (Is 57,16-17). En definitiva, la intenció del Senyor manifestada en Is 57,14-21 palesa dos aspectes: el consol diví adreçat a la comunitat feel perquè continuï confiant en el Senyor; i el càstig infligit al grup pervers perquè recondueixi la seva vida pels camins de Déu.

30. És important d'observar la conjunció copulativa «i» que presenten les frases amb l'estructura sintàctica «fereix i cura»: es pot entendre també com la conjunció que introdueix una proposició circumstancial final; en aquest sentit podem traduir: «fereix amb la intenció de curar»; vegeu JoŭON, *Grammaire de l'Hébreu Biblique*, pp. 168 i 518-520.

31. Convé notar que la locució «Déu no és res», que proclamen els insensats, es pot entendre també com «Déu no actua»; en aquest sentit Sl 14,1, posat en boca dels insensats, evoca l'expressió burlesca dels impius contigua a Os 6,1-3.

4.4. *Quart context: Israel, mediació divina per a la conversió d'Egipte i Assíria (Is 19,23-25)*

El tercer context ha manifestat la conversió de tot Israel. El quart especifica la conversió de les nacions paganes, representades sota la metàfora d'Egipte i Assíria; a la vegada que palesa com tot Israel salvat esdevindrà la mediació per a la conversió de les nacions. En aquest sentit, el quart context desvela el contingut de l'epíleg del llibre d'Isaïes, quan Israel i totes les nacions acudiran a Jerusalem per adorar el Senyor (Is 66,18-23).

El paper d'Israel en el marc dissenyat per Egipte i Assíria en el conjunt d'Is 19,23-25 representa un aspecte nou dins l'AT. L'antiga aliança i les fonts extrabíbliques posen en evidència la violència de les relacions entre Egipte i Assíria, a la vegada que destaquen com Israel ha sofert la virulència del país del Nil i l'assot de les potències de l'Eufrates. Analtzarem tot seguit, des de la perspectiva literària del llibre d'Isaïes, tres tipus de relacions per a copsar la importància d'Israel respecte a Egipte i Assíria. En primer lloc ressenyarem la posició d'Egipte en el conjunt del llibre d'Isaïes; després descriurem el paper d'Assíria; i, finalment delinearèiem la presentació d'Israel en el context conjunt d'Egipte i Assíria dins l'obra isaïana.

4.4.1. El paper d'Egipte en relació amb Israel en el conjunt del llibre d'Isaïes

La lectura del llibre d'Isaïes contempla la figura d'Egipte dins cinc marcs narratius: el «llibre de l'Emmanuel» (Is 7-12),³² els «oracles contra les nacions» (Is 13-23),³³ «l'apocalipsi major» (Is 24-27),³⁴ els «oracles

32. En el conjunt denominat «Llibre de l'Emmanuel» (Is 7-12) figura una doble al·lusió a Egipte. Per una banda, Egipte és ridiculitzat sota el substantiu dels «tàvecs» (Is 7,8) i, per l'altra, es veu humiliat per la seva incapacitat d'actuar contra els projectes del Senyor (Is 10,24; 11,11.15).

33. A més de l'oracle contingut en Is 19,16-25; l'oracle d'Is 19,1-15 és molt dur contra el país del Nil, la destrucció del qual preveu. Apreciem, però, com el desastre d'Egipte no és fruit de la casualitat, sinó obra del Senyor: Déu confon els consellers d'Egipte (Is 19,14) que porten el país al desastre (Is 19,15). Però Déu no confon els egipcis per caprici, sinó a fi que descobreixin l'absurditat de la idolatria que practiquen (Is 19,3.12). El capítol 20 anuncia la derrota d'Egipte. El profeta Isaïes camina despullat com a presagi de la derrota d'Egipte i Etiòpia (Is 20,3), i també com a símbol de la deportació dels egipcis cap a Assíria (Is 20,4). El signe del profeta denuncia la imprudència de Judà, que diposita la confiança en les tropes del faraó (Is 20,5-6). L'oracle contingut en Is 23,1-18 reflecteix la relació comercial entre Tir i Egipte (Is 23,3), i l'espant del país del Nil, assabentat de la caiguda de Tir (Is 23,5).

34. La cloenda de l'anomenat *Apocalipsi Major* (Is 24-27) afirma que quan soni la gran trompeta retornaran els dispersats d'Assíria i els dispersats d'Egipte per postrar-se davant el Senyor a Jerusalem.

sobre Israel i Judà» (Is 28-33),³⁵ i el Segon Isaïes (Is 40-55).³⁶ Les al·lusions contingudes en el llibre d'Isaïes presenten Egipte des de tres perspectives. Les referències a Egipte permeten de discernir una gradació respecte de la percepció teològica de la potència del Nil: el país que apareix sota el mantell de la idolatria acaba convertint-se en poble de Déu.³⁷ Vegem-ho. En primer terme, les al·lusions isaïanes ridiculitzen Egipte (Is 7,18), l'humilien (Is 10,24; 11,11.15; 19,16-17; 36,6), el condemnen (Is 19,1-15), anuncien el seu fracàs (Is 20,1-6), remarquen el seu espant (Is 23,5) i el presenten subordinat a Israel (Is 43,3; 45,14). En segon lloc, la profecia isaïana fustiga el pacte entre Israel i Egipte per raons teològiques provinents de la idolatria (Is 30,1-7), i en menor mesura per la debilitat dels egipcis (Is 36,6; 37,25). Finalment, la veu profètica mostra com el Senyor no abandona Egipte: el fereix per curar-lo (Is 19,22), per fer-lo servidor (Is 19,23), i convertir-lo en el seu poble (Is 19,25).

4.4.2. La presència d'Assíria en relació amb Israel en el conjunt del llibre d'Isaïes

El text isaïà destaca la presència d'Assíria en cinc marcs narratius: El «llibre de l'Emmanuel» (Is 7-12),³⁸ els «oracles contra les Nacions» (Is 13-

35. La perícopa d'Is 30,1-7 critica el pacte entre Israel i Egipte. El text fonamenta la inutilitat del pacte en raons teològiques: fracassarà perquè no és una aliança inspirada per Déu i ha estat realitzat d'esquena al Senyor (Is 30,1). Però és el capítol 31 el que aporta l'argument decisiu contra el pacte: «Els egipcis són homes i no déus» (Is 31,1). L'error de Judà no rau en l'estratègia militar, sinó en el fet que ha substituït la capacitat de Déu d'intervenir en la història per la inoperància dels ídols representats pels egipcis. El llibre d'Isaïes, més endavant, fustiga la política d'aliança amb Egipte empresa per Ezequies (Is 36,9), en què recalca, sobretot, la inoperància egípcia: el país del Nil és la canya esquerdada (Is 36,6) assolada per Assíria (Is 37,25).

36. El Segon Isaïes (Is 40-55) recorda que el poble baixà a Egipte per residir-hi com a immigrant (Is 52,4), però el profeta del consol subordina Egipte a Israel: el Senyor donaria Egipte per rescatar el seu poble (Is 43,3), i també anuncia que les riqueses d'Egipte pertanyeran a Jerusalem (Is 45,14).

37. Per apreciar la gradació teològica dels texts, quant a la seva cronologia, consultau J. VERMEYLEN, *Du Prophète Isaïe à l'Apocalyptique*, Paris 1977, pp. 197-221, 252-280 i 320-324.

38. El «llibre de l'Emmanuel» (Is 7-12) explica com el Senyor derrotarà Assíria (Is 10,24; 11,15) i recollirà els dispersats del seu poble (Is 11,11.15). Assíria esdevindrà la mediació emprada pel Senyor per a castigar el seu poble (Is 7,18.20; 8,7; 10,5), però el Senyor fustigarà la supèrbia del rei assiri i salvarà el seu poble (Is 10,24); la idolatria del monarca assiri és l'expressió externa de la idolatria assíria (Is 10,12). Finalment, el Senyor investirà contra Assíria, metàfora de Babilònia, perquè puguin tornar els deportats, de la mateixa manera que tornaren els captius d'Egipte (Is 11,10-16).

23),³⁹ «l'apocalipsi major» (Is 24-27),⁴⁰ «l'apèndix històric» (Is 36-39),⁴¹ i el Segon Isaïes (Is 40-55).⁴² Les al·lusions del llibre d'Isaïes respecte d'Assíria es poden sistematitzar en tres aspectes. En primer lloc, el text destaca la ferocitat d'Assíria, especialment contra els egipcis (Is 20,24), els caldeus (Is 23,13) i els israelites (Is 52,4).⁴³ En segon terme, la profecia mostra com Assíria és l'instrument emprat per Déu per a castigar el seu poble (Is 7,18.20; 8,7; 10,5); però, en el càstig que Assíria infligeix contra el poble de Déu, empra la supèrbia: la Gran Potència intenta de suplanter la sobirania divina i, per això, el Senyor la destrueix (Is 10,4; 36,6; 37,5). Finalment, la veu profètica assenyala com Assíria és rehabilitada pel Senyor: és definida com l'obra nascuda de les mans de Déu (Is 19,25).

4.4.3. La relació conjunta d'Egipte i Assíria envers Israel en el marc del llibre d'Isaïes

El paper conjunt d'Egipte i Assíria envers Israel apareix en quatre marcs narratius: el «llibre de l'Emmanuel» (Is 7-12),⁴⁴ els «oracles contra les Nacions» (Is 13-23),⁴⁵ «l'apocalipsi major» (Is 24-27),⁴⁶ i el Segon

39. A més d'Is 19,16-25; els «oracles contra les nacions» manifesten la duresa divina contra Assíria: Déu, dins la seva terra, Israel, esclafarà Assíria, i l'imperi orgullós deixarà d'oprimir el poble de Déu (Is 14,24). La ferocitat d'Assíria queda palesa en la crueltat que manifestà contra els caldeus (Is 23,13). També Assíria derrotarà els egipcis i els portarà a la captivitat (Is 20,4); així els habitants de la costa reconeixeran la debilitat d'Egipte i comprendran l'error de pactar amb el país del Nil (Is 20,6).

40. El contingut de «l'apocalipsi major» (Is 24-27) refereix com el Senyor sacsarà les espigues des de l'Eufrates fins a Egipte, però recollirà d'un en un els israelites; igualment, al so de la trompeta, farà retornar els que foren deportats a Assíria i els dispersats per Egipte (Is 27,12-13).

41. «L'apèndix històric» (Is 36-39) mostra la prepotència d'Assíria assimilant-la a la prepotència idolàtrica (Is 36,6; 37,5); ressaltar els insults del rei d'Assíria contra el Déu vivent (Is 36,13-19; 37,4), i assenyala com el Senyor, per causa de la idolatria, fa retornar el rei d'Assíria a la seva terra, on el farà morir a espasa (Is 37,7.38).

42. El Segon Isaïes (Is 40-55) recorda l'opressió exercida per Assíria contra Israel (Is 52,4).

43. Recordem que Isaïes únicament menciona que Israel davallà a Egipte per residir-hi com a emigrant, mentre que d'Assíria es diu expressament que oprimí Israel (Is 52,4).

44. El Senyor empra el poder d'Egipte i Assíria per a fustigar el seu poble, Judà (Is 7,18).

45. A més d'Is 19,16-25, els texts reflecteixen com el Senyor confora el seu poble dient-li que assolirà Assíria com en altre temps arremeté contra Egipte (Is 10,24). Déu aixecarà la seva mà contra Egipte i Assíria per rescatar la resta del seu poble (Is 11,11.15). El poble pagà d'Asdod constitueix una metàfora del poble de Déu quan abandona la confiança en el Senyor per establir aliances amb les potències paganes, metàfora dels ídols. En aquest sentit, el poble d'Israel s'avergonyirà d'haver posat la seva confiança en Egipte, el dia que el rei d'Assíria porti a l'exili els habitants del país del Nil (Is 20,3).

46. El Senyor abatrà Egipte i Assíria i recollirà Israel per portar-lo a Jerusalem (Is 27,12).

Isaïes (Is 40-55).⁴⁷ La relació conjunta d'Egipte i Assíria amb Israel abasta tres espais teològics. En primer terme la profecia mostra com el Senyor es val d'Egipte i Assíria per a castigar el pecat d'Israel (Is 7,18). Seguidament, el text relata com Déu flagel·la Egipte i Assíria per a rescatar la resta del seu poble que sofreix l'oprobri infligit per la potència de l'Eufrates i pel país del Nil (Is 10,24; 11,11.15; 27,12; 52,4). En tercer terme, la veu profètica copsa com el poble d'Israel s'avergonyeix d'haver dipositat la confiança en Egipte en el moment que percep com Assíria condueix a l'exili els habitants del país del Nil (Is 20,3). Finalment, la veu isaïana refereix com, en els darrers temps, Israel esdevindrà la mediació salvadora per a Egipte i Assíria (Is 19,24).

5. SÍNTESI HISTÒRICA I TEOLÒGICA RESPECTE DEL SIGNIFICAT D'IS 19,16-25

5.1. Síntesi teològica

Afinant el significat que hem exposat en l'apartat 4, podem aprofundir en la perspectiva teològica de les relacions entre Egipte, Assíria i Israel, enfocades a il·luminar el final de la violència.

Con observàvem en l'apartat anterior, la profecia d'Isaïes mostra una gradació en la relació d'Egipte amb el Senyor. Al principi, Egipte apareix com el poble humiliat i subordinat a Israel; seguidament, el text fustiga el pacte d'Israel amb Egipte, ja que interpreta el pacte com una deslleialtat d'Israel envers l'aliança amb el Senyor; finalment, la profecia mostra com, al final dels temps, Egipte esdevindrà poble de Déu.

D'una manera semblant, podem apreciar una evolució en la relació d'Assíria amb el Senyor. Assíria apareix com la potència ferotge; després es converteix en l'instrument emprat per Déu per a fustigar el seu poble; i, finalment, Assíria, gràcies a la mediació d'Israel, esdevé l'obra nascuda de les mans del Senyor.

El text isaïà mostra també l'evolució de la relació conjunta d'Egipte i Assíria amb Israel i amb el Senyor. A l'inici el Senyor es val de la força d'Egipte i Assíria per a castigar el pecat d'Israel; després la profecia destaca com el Senyor arremet contra Egipte i Assíria per tal de rescatar la resta d'Israel; seguidament, Israel s'empegueix d'haver dipositat la confiança en Egipte, menyspreant l'aliança pactada amb el Senyor; i, en

47. El Senyor anuncia l'alliberació del seu poble, oprimint en altre temps per Egipte i Assíria (Is 52,4).

darrer terme la veu profètica destaca la mediació d'Israel en la salvació d'Egipte i Assíria.⁴⁸

El procés que acabam d'exposar referent a la relació d'Egipte, Assíria i Israel amb el Senyor figurà també, sobretot respecte d'Egipte, en Is 19,16-25. En primer lloc, Egipte tremola davant l'amenaça del Senyor i s'esporugueix pel terror amb què l'envesteix Judà (Is 19,16-17); seguidament, la perícopa relata la conversió d'Egipte i destaca com el Senyor salvarà els habitants del país del Nil (Is 19,18-22); després el text ressalta l'amistat que naixerà entre Egipte i Assíria (Is 19,23-24); i, finalment, la profecia emfatitza com Egipte esdevindrà poble de Déu (Is 19,25). En definitiva, Egipte deixa de ser la nació humiliada i subordinada a Judà, per a esdevenir, com Israel, poble de Déu. El contingut d'Is 19,16-25 no refereix, en el sentit que ho feia amb Egipte, el procés teològic d'Assíria; però destaca com Assíria rep, com Egipte, la benedicció del Senyor, i esdevé la nació nascuda de les mans de Déu (Is 19,23-25).

Des de la perspectiva teològica, el contingut d'Is 19,16-25 constitueix una síntesi del procés de conversió que ofereix el llibre d'Isaïes adreçat a Israel i a totes les nacions (vegeu Is 66,18-23). Com dèiem abans, Egipte constitueix la metàfora que revela la identitat dels jueus paganitzats de Jerusalem, mentre que la comunitat de jueus feels, la resta d'Israel, apareix sota la simbologia de Judà. El missatge d'Is 19,16-22 assenyalava com el Senyor, que fereix i cura, provoca la conversió dels egipcis, símbol dels jueus perversos; amb aquest gest tot el poble hebreu queda de bell nou consagrat al Senyor.

Cal observar que el conjunt d'Is 19,16-22 esmenta Judà, mentre que Is 19,24-25 parla d'Israel, cosa que permet d'intuir un canvi entre la perspectiva teològica proposada per Is 19,16-22 i l'oferta per Is 19,23-25. Per una part, el missatge d'Is 19,16-22 fa referència a la conversió de tot el poble: els jueus pietosos són representats sota la simbologia de Judà, mentre que els jueus infeels apareixen sota la metàfora d'Egipte. Des d'aquesta perspectiva el contingut d'Is 19,16-25 sintetitza el procés de conversió proposat a l'obra isaïana: un cop que tot el poble s'ha convertit (Is 19,16-22), el contingut d'Is 19,23-25 palesa com Israel, el pont geogràfic que uneix Egipte i Assíria, esdevé la calçada entre Egipte i Assíria; és a dir, la mediació que posa fi a la violència entre les dues potències, símbol de la confrontació entre les nacions.

El llibre d'Isaïes proposa un camí de conversió sintetitzat en Is 19,16-25. El pròleg descriu la malvestat del poble (vegeu Is 1,10-20), però assenyalava

48. Establir, amb precisió, la cronologia dels texts és difícil; consulta J. VERMEYLEN, *Du Prophète Isaïe à l'Apocalyptique*, I, Paris 1977.

com en el si de la nació pecadora resplendeix una resta feel als manaments divins (Is 1,9).⁴⁹ La identitat del poble pecador apareix en Is 19,16-22 sota la metàfora d'Egipte, mentre que la resta feel figura sota la simbologia de Judà. El cos del llibre (Is 2,1-66,17) explicita, entre molts altres temes, la manera en què la resta feel, amb l'ajuda de Déu, propicia la conversió de tot el poble.⁵⁰ La resta feel, els israelites pietosos, figura en Is 19,16-22 sota la simbologia de Judà, però també darrere la metàfora de la llengua de Canaan i l'estela dedicada al Senyor: ambdós símbols, la llengua i l'estela, palesen el testimoni que la resta feel, Judà, ofereix als jueus impius reflectits amb la imatge d'Egipte. La decisiva intervenció divina que provoca la conversió d'Egipte, símbol dels israelites impius, apareix mitjançant la frase: «el Senyor ferirà els egipcis [...] i tot d'una els curarà» (Is 19,22). D'aquesta manera quan tot Israel s'hagi convertit al Senyor esdevindrà la mediació salvadora de tota la humanitat, reflectida sota el simbolisme d'Egipte i Assíria, metàfores de les nacions paganes, convertides al Senyor (vegeu Is 66,18-23).

5.2. Síntesi històrica

Mort Alexandre el Gran (323 aC), el seu imperi es dividí, després de diversos repartiments i cruentes guerres, entre els *diàdocs* que el 305 aC es proclamaren reis: Cassandre, Antígon, Ptolemeu, Lisímac i Seleuc.⁵¹ Ptolemeu obtingué el control d'Egipte, i més tard, prengué possessió de Palestina i Fenícia. Seleuc, després d'apoderar-se de Babilònia (312/11 aC), estengué els seus dominis cap a Síria i Iran. La batalla d'Issos (301 aC) establitzà els dominis de Ptolemeu i Seleuc. Però ambdós monarques continuaren disputant-se el control de Palestina i Fenícia. Els conflictes entre els dos reis, pel domini de la regió palestina i de Fenícia,

49. Si entenem que el Servent de Jahvè és constituït per la comunitat feel al Senyor, podem discernir que és el Servent de Jahvè el mitjancer de la conversió de l'Israel impiu. D'aquesta manera el Servent esdevé la mediació per a la conversió d'Israel paganitzat i per portar la llum, metàfora de la salvació, a totes les nacions. Diu el Senyor: «És massa poc que siguis el meu servent per a restablir les tribus de Jacob i fer tornar els supervivents d'Israel. Jo t'he fet llum de les nacions perquè portis la meva salvació d'un cap a l'altre de la terra» (Is 49,6). La comunitat dels jueus feels provoca la conversió dels jueus injusts, i un cop Israel convertit, tot el poble fa arribar la salvació a tota la terra.

50. Segons el nostre parer, sota la menció del Servent de Jahvè es fa al·lusió a la resta feel; el Servent entrega la seva vida amb què propicia la conversió de l'Israel infeel. Vegeu: M. MASI-NI, *Il Servo del Signore*, Milano 1998.

51. Perdiques estableix una nova divisió de les satrapies després de la mort d'Alexandre (323 aC). La repartició de l'Imperi fou complexa; vegeu-ne els detalls en H. BENGTON, *Historia de Grecia*, Madrid 1986, pp. 269-316.

donaren lloc a les quatre primeres guerres síries: Ptolemeu I contra Antíoc I (274-271 aC), Ptolemeu II contra Antíoc II i Antígon Gònates (260-253 aC), Ptolemeu III contra Seleuc II (246-241 aC), Antíoc III contra Ptolemeu IV (221-217 aC), que derrotà els ptolemeus a Ràfia (217 aC). Els conflictes continuaren fins que Ptolemeu V (203-181 aC) fou derrotat per Antíoc III (223-187 aC) a Pànias (200 aC), i Palestina passà al domini selèucida. En definitiva els ptolemeus regiren Palestina entre l'any 301 aC i el 200 aC; mentre que els selèucides governaren, establement, des de l'any 200 aC fins al 162, en què esclaten les revoltes macabees.

Mentre els ptolemeus dominaren Palestina, segurament, no alteraren l'administració implantada durant l'imperi d'Alexandre.⁵² El gran sacerdot, segons sembla, era el responsable de recaptar els tributs exigits per la corona ptolemea. També s'inicià l'emigració de jueus cap a Egipte. La Carta d'Arístees⁵³ assenyala, en aquest sentit, com Ptolemeu I s'emportà presoners jueus a Egipte (312 aC). Més endavant, el gran sacerdot Onies II refusà enviar els impostos, segurament, a Ptolemeu III; per aquesta raó, el tobíade Josep es féu responsable de la recaptació fiscal que havia de ser enviada a Egipte. Però els tobíades, vers l'any 220 aC, abandonaren la seva lleialtat als ptolemeus⁵⁴ i es decantaren pels selèucides.

Els habitants de Palestina patiren les conseqüències de les guerres síries; però, especialment, sofriren els efectes dels combats entre Antíoc III i Ptolemeu IV en la batalla de Ràfia, al sud de Palestina; com també les lluites entre Antíoc III i Ptolemeu IV resoltes a favor dels selèucides en la batalla de Pànias, Banies, prop de les fonts del Jordà. La victòria selèucida sobre els ptolemeus i l'aliança dels tobíades amb els selèucides, propicià que els jueus, quan els selèucides agafaren el control de Palestina, prenguessin les armes contra la guarnició ptolemea de Jerusalem i rebessin Antíoc III amb entusiasme (200 aC).⁵⁵ Antíoc III trobà a Judea i a Jerusalem un partit simpatitzant; el rei havia negociat amb el partit afí a la seva causa un nou estatut de província dotada de temple per a l'antiga regió de Yehud.⁵⁶ Jerusalem quedà constituïda com la «Ciutat del Santuari». Antíoc mostrà gran consideració amb els jueus:⁵⁷ permeté

52. Confirmen el fet els papirs de Zenó (285-246 aC), que assenyalen com els tobíades continuaven exercint les seves prerrogatives des de Transjordània: mantenien l'ordre i remetien els tributs dels jueus als ptolemeus.

53. Carta de Arístees, vv. 4.12.

54. Sols el fill menor de Josep, Hircà, es mantingué feal als ptolemeus i es retirà a Jordània oriental.

55. Flavi Josep, Ant XII,III,3.

56. Flavi Josep, Ant XII,138.

57. Confirmació dels privilegis dels jueus: Flavi Josep, Ant XII,129-135.

que els jueus fugitius tornassin a casa seva, decretà la supressió d'imposts durant tres anys, garantí als jueus la possibilitat de viure conforme a la Llei, prometé una ajuda econòmica estatal per al manteniment del culte, alliberà el clergat del pagament d'imposts i decretà la reparació del temple.⁵⁸

Hem de recordar que la presència grega a Palestina és anterior a la instauració de l'Imperi d'Alexandre (333-323 aC). A partir del segle VI aC nombrosos llocs financers s'havien establert a les costes d'Egipte, Palestina i Síria meridional (Celesíria). La ceràmica mostra moltes peces importades de Grècia. Nombroses monedes locals prealexandrines poden atribuir-se a gravadors grecs. La irradiació de la cultura grega s'estengué, sobretot, des de les colònies gregues fundades a partir de la conquesta d'Alexandre: Sebaste (Samaria), Filoteria (sud de Galilea), Escitòpolis (Bet-ean) i Ptolemaida (Acre).⁵⁹

La influència hel·lenística esdevingué molt important a Judea durant el segle III aC. L'impacte de la cultura grega propicià un cisma dins la comunitat jueva. Per una part molts jueus s'hel·lenitzaren i consideraren la religió i els costums jueus com una realitat antiquada oposada al progrés. Per altra banda aparegué una comunitat, feel a la tradició jueva, que vivia la fe dins les adversitats i rebia el menyspreu de part dels jueus hel·lenitzats.

Aquesta perspectiva mostra com les quatre primeres addicions que figuren en Is 19,16-25 (Is 19,16-17; 18; 19-20; 21-22) revelen els conflictes entre els jueus pietosos i els hel·lenitzats. Les addicions manifesten que al final dels temps, «en aquell dia», acabarà la violència de la comunitat dels jueus pagans, representada per Egipte, contra la comunitat feel al Senyor, simbolitzada sota el terme Judà. Però el text no es limita a assenyalar l'acabament del conflicte, sinó que va molt més enllà. Per una part, emfatitza el triomf de la comunitat feel, Judà, sobre la població hel·lenitzada, Egipte (Is 19,16-20). Per altra banda destaca com el Senyor no permetrà la mort dels jueus que han esdevingut pagans, sinó que recalca com Déu actuarà sobre ells i, gràcies a la intervenció divina, es convertiran al Senyor. En definitiva, el contingut d'Is 19,16-22 no tan sols proclama la fi de la violència en el si de la comunitat jueva, sinó que destaca com la intervenció divina provocarà la conversió de la comunitat infeel.

58. Explicació sintètica de la situació de Palestina durant els períodes ptolemeu i persa: J. MAIER, *Entre los dos Testamentos*, Salamanca 1996, pp. 162-168.

59. Anàlisi de la presència grega a Palestina en l'època prealexandrina: A. LEMAIRE, «Épigraphie et Numismatique Palestiniennes», en E.M. LAPERROUSAZ, *La Palestine à l'Époque Perse*, Paris 1994, pp. 261-287.

D'aquesta manera tot el poble manifestarà la glòria de Déu i farà possible que les nacions es dirigeixin a Jerusalem per adorar el Senyor (Is 66,18-23).

La cinquena addició (Is 19,23-25) no neix de l'enfrontament entre la comunitat feel i la comunitat impia. Cal notar que les quatre primeres addicions empenen el nom «Judà», mentre que la cinquena es val de la paraula «Israel»; d'una manera semblant les quatre primeres addicions al·ludeixen a Egipte, i la darrera menciona Egipte i Assíria. Hem de recordar que l'obra d'Isaïes assimila el poder d'Assíria amb la potència de Babilònia; des d'aquesta perspectiva, Assíria esdevé el símbol dels successius imperis mesopotàmics que fustigaren Israel.⁶⁰ L'origen de la cinquena addició neix entre el canemàs de terror que provocaren, entre els habitants de Judà, les quatre primeres guerres sirianes entre ptolemeus i selèucides (274-271; 260-253; 246-241; 221-217 aC), i amb menor mesura els preparatius que feren Antíoc III i Ptolemeu IV per a la batalla de Ràfia (217 aC), i els que realitzaren Antíoc III i Ptolemeu V, que culminaren amb la batalla de Pànias (200 aC).

La divisió de la comunitat jueva a mitjan segle III aC provocà la redacció de les quatre primeres addicions (Is 19,16-22); i, l'enfrontament entre ptolemeus i selèucides durant les guerres síries (segle III aC) donà lloc a la cinquena addició. Els jueus, enfosquits per la divisió de la comunitat i atemorits pel conflicte de les guerres síries, albiraren per al final dels temps, «en aquell dia», la concòrdia de tot Israel, l'acabament de la violència entre les nacions, i la reunió de totes les nacions, juntament amb Israel, a la Ciutat Santa, per a adorar el Senyor.

6. CONCLUSIÓ FINAL

La conjunció de la persecució dels jueus esdevinguts pagans contra la comunitat feel, juntament amb el terror provocat per les guerres síries, afavorí, dins el poble d'Israel, l'evolució de l'apocalíptica. La comunitat feel de Jerusalem redactà les quatre primeres addicions (Is 19,16-17.19-20.21-22) en les quals albirava com al final dels temps, «en aquell dia», cessaria la violència exercida pel grup infeel contra la comunitat piadosa,

60. Ambdós imperis, Assíria i Babilònia, caigueren, segons Is 10,13; 13,14, perquè practicaven el mateix tipus d'idolatria: les dues potències es volgueren equiparar a l'Altíssim, i l'intent d'assimilar-se a Déu equival a la idolatria. Vegeu F. RAMIS, «Babilònia, metàfora del ídolo caído», en J. CAMPOS – V. PASTOR (eds.), *Congreso Internacional: Biblia, Memoria Histórica y Encrucijada de Culturas*, Zamora 2004, pp. 559-566.

a la vegada que tindria lloc la conversió dels jueus hel·lenitzats. Les quatre primeres addicions revelen l'esperança de la comunitat feel que, amb la intervenció de Déu dins la història, acabi la persecució que els impius exerceixen contra els feels. Aquestes quatre addicions reflecteixen l'enfrontament que l'hel·lenisme semblà en el si de la comunitat jueva, a la vegada que recalquen la victòria dels jueus feels als preceptes divins al final de la història. En definitiva, el contingut d'Is 19,16-22 emfatitza l'esperança dels jueus feels en la victòria del pla de Déu, que consisteix, en primer lloc, en el fet que tot Israel es converteixi al Senyor.

El llibre d'Isaïes no es deté a revelar la conversió de tot Israel, sinó que recalca com Israel, convertit, atraurà totes les nacions a Jerusalem per a adorar el Senyor (Is 66,18-23). Per aquesta raó la cinquena addició (Is 19,23-25) complementa el contingut de les quatre primeres: mostra com Israel, convertit, es reunirà amb totes les nacions, simbolitzades sota la menció d'Egipte i Assíria, per a adorar el Senyor. L'origen de la darrera addició prové de la comunitat feel de Jerusalem que, atemorida pel terror de les guerres síries i pels preparatius bèl·lics que desembocaren en les batalles de Ràfia i Pània, albira per a la fi dels temps el final de la violència entre els pobles. Tot Israel, convertit, torna a ser l'heretat del Senyor, a la vegada que esdevé la calçada que uneix Egipte i Assíria; d'aquesta manera el poble redimit porta totes les nacions, simbolitzades sota la menció del país del Nil i els imperis de l'Eufrates, a adorar el Senyor a la Muntanya Santa.

Francesc RAMIS DARDER

(acabat en data 30.06.2007)

Centre d'Estudis Teològics de Mallorca

C/ Eusebi Estada 29, 3r, 1a

07004 PALMA (Mallorca)

ILLES BALEARS (Spain)

pacoramis@terra.es

SUMMARY

The message of Isa 19:16-25 signals the end of violence from two perspectives. On one hand, it places at «the end of time» the ceasing of violence perpetrated by the Hellenized community —symbolized by Egypt against the faithful Jewish community— alluded to under the metaphor of Judah (Isa 19:16-22). On the other hand, it shows how all Israel, once it is converted, will become the divine intervention that will put an end to the violence

between nations—symbolized under the metaphor of Egypt and Assyria (Isa 19:23-25). These two perspectives synthesize the global orientation of the Isaianic writings. The prologue, which denounces the sin of the people (Isa 1:2-31), appears under the vision of the Jewish community affronted, symbolized by the mention of Judah, symbol of the faithful community; and Egypt, metaphor for perverse Jews (Isa 19:16-20). The body of this book points to, among other themes, the conversion of the whole people to the Law of God (see Isa 43:1-7); the conversion of the Jewish sinners shows up in Isa 19:21-22; and this group, together with the faithful community, manifests the conversion of all Israel. Finally, redeemed Israel becomes the intervention that carries all nations, represented by Egypt and Assyria, to worship the Lord (Isa 19:23-25); in the same way that the epilogue affirms the reunion of Israel and all the nations on the Holy Mountain to worship the Lord (Isa 66:18-23).